

CREDINȚE ȘI PRACTICI MAGICE PRIVIND OBICEIURILE DE NAȘTERE ALE RROMILOR DIN SATUL VIIȘOARA, COMUNA COBADIN

dr. Argentina BĂRBULESCU*

MAGICAL BELIEFS AND PRACTICES REGARDING BIRTH TRADITIONS OF ROMANI PEOPLE IN VIIȘOARA VILLAGE, COBADIN COMMUNE

Abstract:

In Viișoara village, also known in Dobrudja with the old Turkish toponym of Caciamac and administratively subordinated to Cobadin commune (even though it previously had its own status as a commune), live among over 1700 Romanian people, 56 Turkish and Tatar people, approximately 74 Romany people. Most of them are agricultural workers, day labourers and a few practice some typical crafts for sedentary communities: one blacksmith, two harness makers, one furrier and two or three musicians. Their confessional cult is the Christian-Orthodox religion, but it is also recorded a small percentage of Pentecostal cult followers, which the community assimilates by the name of "Reformed".

Compared to the nomads Roma travelling across rural settlements in Dobrudja from spring till fall, in 3 to 6 tents, occupying themselves with blacksmithing, tinsmith buckets, with their manufacture and with fortune telling and which the Ministry of Interior banned them, by a law from 1940, to move (on the grounds that they are typhus transmitters), the sedentary Roma people, living in Romanian rural communities, have preserved a few of the components with identity value, regarding their traditional costume and typical traditions of family life. Analyzed in terms of acculturation, their traditions connected to birth are not different from the Romanian ones, the tasks of the central ritual agents - the midwife and the godmother- are relatively the same (ease of birth, cutting the umbilical cord, burying the placenta in a secret place, bathing the new born and his mother, organizing "the fairies' mass", baptizing the baby, cutting the infant's topknot hair or splitting the cake made for him, at the baby's first anniversary), but certain taboos, magical beliefs and practices for the protection of the newborn and of his mother, show persistence of relicts representative for the Roma culture.

*

Key words: *beliefs, customs, superstitions, interdiction, sedentary Roma, nomads Roma, muslim Roma, brand*

Cuvinte cheie: *credițe, cutume, superstiții, interdicție, rromi sedentari, rromi nomazi, rromi musulmani, marcă identitară*

În satul Viișoara, cunoscut în Dobrogea și cu mai vechiul toponim turcesc Caciamac și subordonat administrativ comunei Cobadin, deși anterior a avut el însuși statut de comună¹, trăiesc, alături de peste 1.700 români și 56 turci și tătari, aproximativ 74 rromi², majoritatea lucrători agricoli, unii zilieri și doar câțiva practicând meserii specifice neamurilor sedentare – un fierar, doi hămurari, un cojocar, doi-trei lăutari. Confesional aparțin cultului creștin-ortodox,

* Șef secție, Muzeul de Artă Populară Constanța.

¹ După cum apare înregistrat în *Tabloul de împărțire administrativă a județului Constanța*, cu modificările făcute până la 1 iulie 1936, în: Arhivele Naționale, Direcția Constanța, Fond Prefectură, Dosar nr. 62/1938, f. 51.

² Arhivele Primăriei Cobadin, *Tablou statistic cu numărul populației grupate pe etnii pe 2005-2006*.

înregistrându-se însă și un procent neînsemnat al adeptilor cultului pentecostal, pe care comunitatea îi asimilează cu „pocății”³.

Comparativ cu rromii nomazi⁴ (corturari) care străbăteau așezările rurale dobrogene din primăvară până toamna, în câte 3-6 șatre, îndeletnicindu-se cu fierăritul, „spoitul căldărilor” sau cu „fabricarea” acestora și cu „ghicitul” – apanajul corturăreselor – și cărora Ministerul de Interne, la recomandarea Ministerului Sănătății. le interzisese, printr-o lege din anul 1940, deplasarea „pe motiv că transmit tifos”⁵, rromii sedentari (vătrași), trăitori în comunitățile sătești românești, și-au conservat puține dintre elementele cu valoare de marcă identitară, legate atât de port cât și de obiceiuri specifice vieții de familie.

După al Doilea Război Mondial și perioada cooperativizării, care a estompat aproape în totalitate, la nivelul civilizației rurale, semnele etnice de identificare, componentele de port se pot reconstitui doar din mărturiile informatorilor de teren, din care transpar inerentele influențe datorate conviețuirii cu românii dobrogeni. În satul Viișoara femeile de etnie rromă purtau părul, atribut al feminității și sexualității⁶, împletit în două cozi lungi, legate la ceafă „cu găță” și acoperit cu o basma simplă sau înflorată sau cu un batic alb (saceac), ornamentat pe margini cu mărgelile sau dantelă. Batic în culori mai aprinse, dar cu marginile asemănător decorate, denumit barez, bariș, purtau și femeile aparținând grupului rromilor musulmani din învecinata localitate Cobadin. Indiferent de varietatea și policromia materialelor de confecționare și de tipul de croi, veșmintele, potrivit cutumelor și misticii purității, trebuiau să delimiteze partea superioară, pură, a corpului, de cea inferioară, impură, socotită de la nivelul taliei în jos. Bluza acoperea trupul de la baza gâtului până la încheietura mâinilor, iar fusta lungă și încrețită, ascunzând genunchii și gleznele – părți anatomice considerate „indecente”, se asocia în mod obligatoriu pentru femeia însărcinată sau aflată la menstrue, cu un șorț având funcție magică de protecție a darului fertilității. Sub acest „scut magic” se purta ca accesoriu specific „buzunarul” (papartez) în formă de pungă, susținut de un brâu la nivelul taliei. Cunoscut și cu denominativele posogi, pusuchi, buzunarul secret din pânză, „câteodată frumos brodat”⁷, se regăsește și în portul celor din neamurile nomade, pentru păstrarea ghiocului și a cărților de ghicit. Portul bărbătesc al rromilor sedentari nu evidențiază componente cu specific etnic marcat, pălăria, cămașa, pantalonii de modă urbană, brâul din lână, opincile nediferențindu-se de cele ale românilor dobrogeni, dar pentru grupul rromilor musulmani (xoraxane), așezați în număr mai mare în comuna Cobadin, se remarcă, cu valoare de emblemă identitară, șalvarii – atât pentru bărbați cât și pentru femei – confecționați din materiale și după tipare diferite.

Și în derularea secvențială a obiceiurilor privind viața de familie a rromilor sedentari din satul Viișoara descoperim amprenta influențelor datorate conviețuirii cu românii majoritari, dar la nivelul credințelor și superstițiilor se întrevăd încă reminiscențe ale unui sistem al vechilor valori și rituri de trecere.

Momentul nașterii unui prunc, întâmpinat cu bucurie de rromi care au dezvoltat un cult al familiei numeroase – ca reflex al îndelungatei istorii a marginalizării lor și al trăirii plene doar la nivelul neamului⁸ prin intermediul căruia se identifică – soliciți implicarea, cu rol de agent ritual central, a unei bătrâne inițiate în practici de moșit sau a soacrei, pentru a acorda gravidei ajutorul necesar, a se îngriji de îngroparea în loc ferit a placentei și a restului de cordon ombilical

³ Informator de teren Vlaicu Eleonora, n.1939 în localitatea Srebârna, jud. Durostor (aparținând anterior căsătoriei unui neam de lăutari), stabilită în satul Viișoara.

⁴ Vezi: chestionarele privind rromii nomazi pe anii 1941-1942 în: Arhivele Naționale, Direcția Constanța, Fond Primărie com. M. Kogălniceanu, Dosar nr. 19/1942, Fond Primărie com. Techirghiol, Dosar nr. 185/1942, Fond Primărie com. Viile, Dosar nr. 193/1941.

⁵ Radu, Principe de Hohenzollern-Veringen, 2005, 146.

⁶ Tunderea părului femeii de către soț marca severa pedeapsă pentru încălcarea normei privind fidelitatea conjugală, dar în comunitățile rromilor nomazi actul punitiv se solda cu retezarea sau crestarea nasului sau cu însemnarea obrazului cu fierul înroșit.

⁷ I. Chelcea 1944, 140.

⁸ Vezi: Burtea 1994 și Achim 1998.

și de sănătatea nou-născutului izolat, asemeni mamei, pe durata a șase săptămâni. Aceeași bătrână, care a asistat venirea pe lume a pruncului, făcea și baia de purificare a acestuia în apă cu sare (ca trupul „să nu-i miroase mai târziu”), folosind uneori și gălbenușul de ou pentru curățarea și emolieră pielii. Cu apă sărată (purificatoare) se scaldau și morții din neamul rromilor căldărari și tot în aceeași apă se spălau și animalele care însoțeau șatra. La scoaterea din scaldă, nou-născutul era ținut pe două degete, introduse în cerul gurii, („ca să se lungească, să crească bine”)⁹, fruntea îi era legată cu o bucată de pânză iar pe față i se așeza un batic, trăgându-i-se nasul, pentru a-i fi curățat de mucus. Apa în care a fost îmbăiat se arunca, asemeni celei provenite de la orice spălare a trupului sau a rufelor, într-o groapă, existând credința că este păcat s-o arunci pe pământ, fiind „spurcată”.

La alegerea numelui pruncului se puteau consulta uneori și părinții, dar cutuma impunea atribuirea numelui bunicului patern sau al tatălui. Pentru rromii din neamul rudarilor, trăitori la marginea așezărilor apropiate de păduri, și pentru cei cu forme de viață nomadă exista, adânc înrădăcinată, temerea de a-și rosti sau a-și face cunoscut adevăratul nume sau chiar de a se lăsa fotografiati, orice act de magie care implica rostirea numelui sau luarea în posesie a imaginii chipului putând cauza pierderea vieții.

După o boală grea, pentru a înșela duhurile aducătoare de suferințe, numele urma a fi schimbat, dar, după moarte, numele devenea tabu, nemaifiind rostit niciodată.

Interdicțiile legate de perioada lehuzei impuneau ca pruncul și mama să nu fie văzuți. Aflându-se în stare impură, lehuzei nu îi era permisă apropierea de foc, de fântână sau de găleata cu apă și nici participarea la pregătirea hranei sau frământarea pâinii.

În cea de-a treia seară de la nașterea pruncului, bătrâna cu atribuții de moașă pregătea „masa ursitoarelor”, obicei preluat de rromii sedentari de la români. Pe „masa ursitoarelor” se etalau, în mod tradițional, o turtă nedospită, pe care lehuza o consuma ritual, înainte de a adormi, ca prin intermediul visului să poată afla câte ceva despre „ursita” copilului, o ceapă și un pahar de țuică. Rudarii așezau pe „masa ursitoarelor” și un fuior de cânepă¹⁰, în credința că vor influența, prin prezența acestuia, creșterea părului copilului, iar în timpul zilei lehuza ardea paie pe care s-a săvârșit nașterea, sărind de trei ori peste ele „ca să nu se lipească relele de copil”¹¹. Grija de a feri nou-născutul de influența nefastă a duhurilor sau de deochi constituia o permanentă preocupare a mamei, recurgând la recuzita cu funcție apotropaică incontestabilă (căpățâna de usturoi, foarfecă, mătura), când se îndepărta temporar de acesta. Împotriva deochiului, ca talisman specific, se fixa pe boneta copilului un „baieraș”, constituit dintr-o „labă de pasăre moartă pe ouă, în cuib”, puțină „negreală” colectată de la gura sobei și piele desprinsă de pe călcâiul mamei, toate învelite într-o bucată de pânză¹². Eficiență avea și descântecul încheiat cu formula tradițională: „cum nu se deoache călcâiul meu și gura cuptorului, așa să nu se deoache nici...”. Un „baieraș” de pază purta și lehuza, alcătuit din usturoi și o gheară secționată de la „o labă de pasăre moartă pe ouă”, prins la brâu sau păstrat în buzunarul secret de pe șold, și transmis ca talisman, la încheierea perioadei lehuziei, altei femei care abia a născut. Împotriva ochiului rău, adevărat vampir energetic, avea rol protector și „mărgica găsită” (de culoare roșie, pentru fete sau albastră, pentru băieți), prinsă pe boneta pruncului și purtată, asemeni baierașului, până la botez.

În cazul încălcării tabu-ului privind izolarea deplină a nou-născutului (de care nici tatăl nu se putea atinge, fiind perceput ca un potențial rău făcător, pe perioada celor 40 de zile), când o femeie tânără, în „necurăție”, se apropia de acesta, pentru înlăturarea „spurcăciunii”, a „bubelor rele” apărute pe trupul copilului, se recurgea la îmbăierea în apa în care se înmuia jupa de la nunta mamei, păstrând semnele virginității. Baia pruncului se repeta până la vindecarea deplină a bolii, fiind de leac, în astfel de situații, și o fiertură din flori de stânjel.

⁹ Informator de teren Vlaicu Maria, n. 1962 în satul Vișoara.

¹⁰ I. Chelcea 1944, 180.

¹¹ I. Chelcea 1944, 180.

¹² Informator de teren Vlaicu Eleonora.

Când pruncul era neliniștit, plângea mult și nu putea fi alinat prin descântece (pentru care se plătea și chiar „se tocmeau” rromniile din neamurile nomade), se îmbăia în apa în care erau introduse bucăți desprinse dintr-o funie de usturoi sau „se tăia” pe spate, pentru a se curăța de „sângele rău”.

Ca „leac” împotriva „sperieturii”, copilului i se trecea, de trei ori peste față, poala fustei mamei sau „i se turna cositor” într-o strachină cu apă neîncepută, adusă în stare de muțenie rituală obligatorie. Cu apa în care s-a turnat cositorul se atingeau de trei ori părți din trupul acestuia – capul, pânțele, tălpile. Pentru eficiență se practicau trei sesiuni de magie curativă, în trei zile faste ale săptămânii (lunea, miercurea, vinerea), apa rămasă fiind azvârlită peste un câine, concomitent cu rostirea formulei consacrate de îndepărtare a bolii: „cum se împrăștie apa pe câine, așa să se împrăștie și sperietura”. Bucata de cositor cu rost apotropaic, învelită într-o cârpă, era purtată de prunc timp de trei zile, urmând a fi aruncată, fără ca cineva să observe, la o răspântie de drumuri.

Teama de „duhuri rele” și de „morții vii” (mulo) era adânc înrădăcinată în ființa oricărui rrom, doar practicile magice de îndepărtare și de protecție fiind diferite în funcție de neam. Pentru a preîntâmpina întoarcerea în lumea celor vii a mortului ca strigoi (coxano), rromii sedentari recurgeau în practicarea riturilor funerare la funcția apotropaică a usturoiului, atribuind unei femei în vârstă sarcina de „a târî o funie de usturoi”¹³ pe tot traseul parcurs către groapă, iar rromii nomazi așterneau spini pe mormânt, imediat după înhumare. Și românii dobrogeni din așezările rurale Viișoara și Cobadin practicau la înmormântări un act magic de protecție împotriva strigoilor, săvârșit tot de o bătrână care însoțea convoiul funerar și împrăștia dintr-o pungă semințe de mei, de-a lungul drumului spre cimitir, menind „ca atunci să mai vină înapoi... când o aduna tot meul”¹⁴.

Dacă pruncul plângea mult și fără o cauză aparentă, se credea că „cere botez”, deși nici rromii sedentari, comparativ cu cei nomazi, nu-și creștinau prea repede copiii. La biserică era dus, după obiceiul specific românilor, de nașă, care punea câțiva bani pe locul de unde îl ridica, iar la înapoiere i se adresa mamei cu formula consacrată: „ți-am luat un turc și ți-am adus un creștin”. Ca obligații îndătinate față de fin, nașei îi reveneau atât pregătirea crășmei pentru botez, cât și săvârșirea băii de „scoateră din mir”, în apa căreia presăra câțiva fulgi, cenușă, zahăr și sare. În timpul îmbăierii copilului, în mijlocul asistenței feminine, nașa era „mânjită pe frunte sau pe mâini cu cenușă”, actele ludice încetând doar când arunca în apă câțiva bani, meniți să-i asigure bunăstarea de-a lungul vieții. După scaldă, ungea pruncul cu untdelemn, pe trup și la subsuori, îl înfășa și îi lega, cu rost apotropaic la față, un fir de busuioc¹⁵ și un ban de aur sau argint, aducător de noroc, iar crășma o întindea pe oglindă, urmând ca din ea să-i confecționeze o cămașă. Neachitarea de această sarcină echivala cu lipsirea finului, în lumea de dincolo, de orice veșmânt.

Rromii din satul Viișoara cărora nu le trăiau pruncii recurgeau, asemeni românilor dobrogeni, la vânzarea simbolică a nou-născutului, pe fereastra casei, „pentru un ciur de mălai”. În postura de cumpărător se implica doar acela „cu noroc la copii”. Odinioară, în comunitatea românilor din Viișoara se obișnuia a se lăsa nou-născutul la o răspântie de drumuri, iar primul dintre cei care treceau pe acolo avea obligația de a-i deveni naș¹⁶. În neamul rudarilor¹⁷ femeia însărcinată, din teama de a nu-i trăi pruncul după naștere, respecta și tabu-ul de a nu privi spre o alta aflată în aceeași stare.

Pentru vindecarea femeii care „dădea în lehuzie” se practica spălarea cu apa în care se introducea „o gheară de pasăre moartă numai pe ouă, în cuib”, asociată cu descântecul unei bătrâne specializate. Ieșirea din perioada celor patruzeci de zile ale lehuziei se făcea printr-o molitvă, ierurgie oficiată în biserică, la care participa o femeie din neam și printr-o petrecere în

¹³ Informator de teren Vlaicu Eleonora.

¹⁴ Informator de teren Miloș Maria, n. 1923 în satul Movila Verde, stabilită prin căsătorie, în 1939, în com. Cobadin

¹⁵ Informator de teren Vlaicu Eleonora.

¹⁶ Informator de teren Neagoe Didina, n. 1930 în satul Viișoara.

¹⁷ I. Chelcea 1944, 180.

cadru careia erau răsplătite, cu anumite daruri (batic, prosop, săpun, șorț, cană, încălțări), serviciile bătrânei care a ușurat nașterea sau ale moașei.

La împlinirea primului an de viață al copilului, sub influența datorată conviețuirii cu românii majoritari, se săvârșea, în cazul celui de sex masculin, „luarea moțului” (la rromii din neamul rudarilor existând obiceiul ca moțul să fie trecut printr-un covrig¹⁸), iar în cazul celui de sex feminin, „ruperea turtei” pe creștetul capului. Cutuma era însoțită și de un act ritualic de aflare a soartei sau a viitoarei posibile îndeletniciri a copilului, în funcție de atributele simbolice ale unuia dintre obiectele etalate anume în fața sa (bani, ciocan, sare, zahăr, cenușă), spre care își orienta instinctiv mâna.

BIBLIOGRAFIE

- ACHIM, V. 1998, *Țigani în istoria României*, București.
- AMZA, T. 1994, *Țigani, o lume a contrastelor*, București.
- BURTEA, V. 1994, *Neamurile de romi și modul lor de viață*, Sociologie românească, V, 2-3, București, 257-273.
- CHELCEA, I. 1944, *Țigani din România. Monografie etnografică*, București.
- CRIȘAN, N. 1999, *Țigani. Mit și realitate*, București.
- FRASER, A. 1998, *Țigani*, București.
- NĂSTASĂ, L., VARGA, A. 2001, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919-1944)*, II, Cluj.
- PONS, E. 1999, *Țigani din România, o minoritate în tranziție*, București.
- POTRA, V. 1939, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București.
- RADU, Principe de Hohenzollern-Veringen 2005, *Europa din noi. Regalitatea și democrația-spectacol*, capitolul „Minoritatea roma în România și sud-estul Europei”, Iași.
- *** Arhivele Naționale, Direcția Constanța.
- *** Arhive Primăria Cobadin.

---

¹⁸ I. Chelcea 1944, 180.